

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота
магістра

з теми: ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАННЯ
У ШКОЛІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Виконала:
магістрантка 2 курсу групи KorLb1–M19
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Дяков Жанна Михайлівна

Науковий керівник:
Бєлова О.Б., кандидат психологічних наук,
кафедри логопедії та спеціальних методик

Рецензент:
Михальська С.А., кандидат психологічних
наук, доцент кафедри корекційної
педагогіки та інклюзивної освіти

м. Кам'янець-Подільський – 2020р

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ "ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ"	6
1.1. Науково-теоретичне поняття "готовність до шкільного навчання" ...	6
1.2. Специфіка психолого-педагогічної готовності дітей дошкільного віку до навчання у школі.....	13
1.3. Особливості мотиваційної готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з типовим психофізичним розвитком	19
1.4. Стан дослідження мотиваційної готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення	27
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	32
2.1. Методика дослідження мотиваційної готовності дітей дошкільного віку з типовим психофізичним розвитком та з порушеннями мовлення.	32
2.2. Аналіз матеріалів дослідження.....	37
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ.....	49
3.1. Організація навчально-виховної роботи з формуванню навчальної мотивації.....	49
3.2. Методика навчально-виховної роботи з формування навчальної мотивації старших дошкільників з ЗНМ	52
3.3. Аналіз результатів формувального експерименту.....	62
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	81
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Актуальність теми. Успішність організації навчально-виховного процесу, залежить від стану сформованості у дітей психічних явищ, основна роль серед яких належить мотивації. Не сформованість мотивації до навчання, у старших дошкільників особливо з порушеннями мовлення призводить, призводить до труднощів адаптування до шкільних умов, навчальної програми, і як наслідок виникають проблеми у навчанні (О. Белова, Н. Гаврилова, С. Конопляста, О. Мілевська, Т. Сак, Н. Пахомова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.).

Вирішенню важливих питань підготовки дітей дошкільного віку до навчально-пізнавальної діяльності у ЗНЗ сприяють положення сучасних вітчизняних психолого-педагогічних досліджень, проведених Л. Артемовою, А. Богуш, Н. Бібік, М. Вашуленком, Н. Кудикіною, С. Ладивір, Т. Люріною, О. Проскурою та ін. Визначальними для осмислення аспекту особистісного становлення людини, зокрема дитини дошкільного віку, для нас стали ідеї І. Беха, М. Боришевського, І. Дубровіної, З. Карпенко, О. Кононко, В. Котирло, М. Крулехт, В. Кудрявцева, Т. Піроженко, Ю. Приходько, В. Рибалки, М. Савчина, Т. Титаренко, О. Шаграєвої та ін.

У галузі спеціальної психології та корекційної педагогіки досліджувалася мотиваційно-вольова готовність до шкільного навчання різних категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку: слабчущих (О. Пархаліна, О. Речицька, М. Шеремет), із затримкою психічного розвитку (Н. Бабкіна, Н. Білопольська, В. Кісова, Л. Кузнецова, І. Кулагіна, У. Ульєнкова), розумово відсталих (І. Єременко, О. Кузнецов, Л. Метієва, Д. Шульженко). Дослідники вказують на виняткову значущість цієї проблеми для підготовки дитини з особливостями психофізичного розвитку до школи.

Окреслені проблеми обумовлюють актуальність здійснення дослідження на тему «**Формування мотиваційної готовності до навчання у школі старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення**».

Мета дослідження – визначення методів навчально-виховної роботи, спрямовані на формування мотиваційної готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз наукової літератури із зазначеної проблеми, визначити особливості поняття "готовність до навчання" та "мотивація навчання". Визначити ступінь вивченості мотиваційної готовності до школи у дітей старшого дошкільного віку з типовим та з загальним недорозвиненням мовлення.

2. Проаналізувати методи діагностики та визначити актуальний рівень розвитку мотиваційної готовності у дітей старшого дошкільного віку з типовим та з загальним недорозвиненням мовлення.

3. Визначити та експериментально перевірити вплив навчально-виховної роботи з формування мотиваційної готовності до навчання у школі дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

Об'єкт дослідження – мотиваційна готовність до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – особливості сформованості мотиваційної готовності до шкільного навчання дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення при вивченні науково-педагогічної літератури, класифікація і систематизація теоретичних даних для визначення теоретичних засад і основних підходів щодо визначення мотиваційної готовності її діагностики та корекції;

– *емпіричні*: для вивчення мотиваційної готовності до школи старших дошкільників з типовим психофізичним розвитком та з

порушеннями мовлення використана методика Н. Нижегородцева "Вибір вихователів" і "Вибір батьків" і методика Н. Гінзбурга; констатувальний та формувальний експеримент;

– *методи математичної статистики*: кількісний та якісний аналіз одержаних під час експерименту емпіричних даних.

Теоретичне значення. Розкрито сутність поняття "готовність до шкільного навчання", охарактеризовано навчальну мотивацію у дітей старшого дошкільного віку, подано порівняльний аналіз особливостей навчальної мотивації у дітей старшого дошкільного віку з типовим та з загальним недорозвиненням мовлення.

Практичне значення результатів дослідження полягає в апробації психологічного інструментарію діагностики особливостей розвитку мотиваційної готовності у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення. на базі ДНЗ "Дзвіночок" № 27 Вінницької міської ради, м. Вінниця, в ньому брали участь 40 дітей старшого дошкільного віку (6-х до 7-ти років), з них діти з типовим психофізичним розвитком – 23 (100 %), і 17 – з загальним недорозвиненням мовлення: ЗНМ IV рівня – 12 (100 %); та ЗНМ III рівня – 8 (100 %).

Апробація матеріалів дослідження була висвітлена у науковій публікації: "Особливості мотиваційно-вольової готовності старших дошкільників із порушеннями мовлення до навчання у школі".

Структура наукової роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (68 найменувань), додатків (6 сторінок). У роботі вміщено 10 таблиці, 9 графіків. Загальний обсяг наукової роботи – 117 сторінки, з них 80 сторінок – основного тексту.

ВИСНОКИ

Узагальнення результатів проведеного теоретичного та експериментального дослідження дали змогу сформулювати наступні висновки:

1. Аналіз та узагальнення педагогічної та психологічної спеціальної літератури доводить, що поняття "готовність" має єдину ключову позицію, а саме – спрямовану дію, бажання щось робити. Від змісту проблеми вивчення поняття "готовність" набуває різних тлумачень: *з медичної точки зору це – стан, тонус, мобілізації усіх психофізичних систем; з педагогічної – позитивне ставлення до діяльності, усвідомлення навчального мотиву, потреб; установка на певну поведінку; з психологічної – направленість на виконання тієї чи іншої дії при наявності відповідних знань, умінь та навиків; сформованість психологічних властивостей, без яких неможливе успішне оволодіння діяльністю.*

2. Встановлено, що до готовності старших дошкільників відносяться: наявність тенденцій до включення в навчальну діяльність, здатність змістовно будувати співпрацю в різних сферах діяльності, здатність до образно-смісловому відтворення, розвиток довільності психічних процесів і необхідних особистих якостей; у дітей старшого дошкільного віку з типовим психофізичним розвитком у мотиваційній сфері функціонують різноспекторні домінуючі мотиви, а саме соціальні, пізнавальні, і менш впливові – ігрові, які визначають готовність їх до шкільного навчання; розкрито, що порушення мовленнєвого розвитку дитини призводить до певних порушень у формуванні мотивації до навчання особистості та, зокрема, до несформованості мотиваційного компонента готовності до школи.

3. Визначено методики, що направлені на вивчення мотиваційної готовності до школи старших дошкільників з типовим психофізичним

розвитком та з порушеннями мовлення: Нижегородцева "Вибір вихователів" і "Вибір батьків" і методика Н. Гінзбурга.

Визначено, що у дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення (35,3%) на відмінно від їх однолітків без мовленнєвих патологій (18, (%)) значно переважає низький рівень навчальної мотивації, який залежить від ігрового та зовнішнього мотивів; також більше дітей з порушеннями мовлення (33,3%), що мають середній рівень мотивації навчання, які зосереджені на соціальному та позиційному мотивах, у старших дошкільників з типовим психофізичним розвитком дітей (26,2%) було трохи менше; високий рівень мотивації навчання, що включав навчальний та оціночний мотиви був найбільш притаманний дошкільникам з типовим психофізичним розвитком (54,9%), і 31,4% з загальним недорозвиненням мовлення. Визначені показники дослідження показують доцільність створення навчально-корекційної методики, яка буде направлена на формування мотивації навчання у дітей з загальним недорозвиненням мовлення.

Розкрито, що діти з загальним недорозвитком мовлення власну мовленнєву діяльність замінюють ігровим мотивом та взаємодії з дорослим. Такі дошкільники дуже залежні від оточуючих, потребують підтримки, в той час, як діти з типовим психофізичним розвитком самостійні, і свою мовленнєву діяльність супроводжують навчально-пізнавальними мотивами. Ігрова діяльність допомагає пізнавати нову інформацію, тоді коли, дошкільники з загальним недорозвитком мовлення використовують гру як спосіб спілкування з дорослим.

4. Розкрито етапність навчально-корекційної роботи; обґрунтовано методи та прийоми для формування мотивів навчання у дошкільників з ЗНМ.

На етапі контрольного експериментального дослідження визначено, що діти старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення після формувального експерименту, відстають на 9,9% у навчально-пізнавальній діяльності від дошкільників з типовим психофізичним

розвитком ($RE_{гп} 45,0\% < RK_{г} 54,9\%$); але порівняльні результати до і після проведення навчально-корекційної роботи показують значні зміни у їх мотивації навчання, а саме: відсоток дітей, що мали низький рівень значно зменшився на 25,4% ($RE_{гд} 35,3\% > RE_{гп} 9,0\%$); збільшення середнього рівня мотивації навчання на 11,7% ($RE_{гд} 33,3\% < RE_{гп} 45,0\%$), що включає соціальну та позиційну мотивацію; і значно збільшився у дітей високий рівень мотивації навчання, що вміщав навчальний та оціночний мотиви на 13,6% ($RE_{гд} 31,4\% < RE_{гп} 45,0\%$).

5. Проведене дослідження не вичерпує усіх питань окресленої проблеми. Перспективою для подальшого вивчення мотивації навчання у дітей з порушеннями мовлення є урахування мовленнєвого дизонтогенезу (у дітей з дизартрією, ринолалією, алалією та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акулина Н.Н. Влияние общего интеллекта и мотивации на успешность усвоения знаний. СПб.: ПИТЕР, 1999. 246 с.
2. Андреева В. Старая новая проблема: школа – детский сад. *Дошкольное воспитание*. 1994. № 1. С. 23–26.
3. Бабаева Т. И. Развитие самостоятельности как фактор подготовки детей к обучению в школе. *Воспитываем дошкольников самостоятельными. Сборник научных трудов*. Под ред. Т.И. Бабаевой и З.А.Михайловой. СПб. Детство-Пресс, 2000.
4. Бабаева Т. И. Социально-эмоциональное развитие дошкольников в детском саду. *Методические советы к программе “Детство”*. СПб. : Детство-Пресс. 2001.
5. Белкина В. М. Дошкольник: обучение и развитие воспитателям и родителям. Ярославль. Академия развития, 1998. 184 с.
6. Белова О.Б. Детермінанти емоційної готовності дошкільників з типовим та порушеннями мовлення до шкільного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : зб. наук. праць / за ред. В. В. Нечипоренка*. Кам'янець-Подільський : Панькова А.С., 2020. Вип.16. С. 16–25.
7. Божович Л. И. *Психологические вопросы готовности ребенка к школьному образованию*: учеб. пособие. Москва : Книга, 1972. 123 с.
8. Божович Л.И. Изучение мотивации детей и подростков. Москва : Просвещение, 1988.
9. Брушневська І., Рібцун Ю. Формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення. *Педагогічний часопис Волині*. 2016. № 2. С. 109-114. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2016_2_23.

10. Будницкая И.И., Катаева А.А. Ребенок идет в школу. Москва : Просвещение, 1985. 160 с.
11. Букатов В. Школа и детский сад: парадоксы в преемственности обучения. *Дошкольное воспитание*. 1992. № 7-8 С. 3 – 7.
12. Буранова Н. П., Иванова Л. В. Модель психологической готовности к школьному обучению у старших дошкольников. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2016. Т. 7. С. 41–45.
13. Буранова Н.П. Формирование психологической готовности к школьному обучению у старших дошкольников. *Методический журнал «Культура и образование: от теории к практике»*. 2015. Т. 1. С. 36 – 42.
14. Вакуленко И. К школе готов. Наш малыш. СПб, 2002. № 5.
15. Валявко С.М. Особенности мотивации детей 5-6 лет с ОНР // *Материалы VII Царскосельских чтений* / Под общ. ред. проф. В. Н. Скворцова. СПб, 2003, С. 17–19.
16. Венгер Л. Как дошкольник становится школьником. *Дошкольное воспитание*. 1995. № 8. С. 31–35.
17. Венгер Л.А. О формировании психологической готовности к овладению учебной деятельностью у детей дошкольного возраста. *Формирование школьной зрелости ребенка*. Таллин :1982. С. 33–36.
18. Венгер Л.А., Мухина В.С. Психологическая готовность к обучению в школе. *Дошкольное воспитание*. 1974. №8. С.57–60.
19. Выготский Л.С. Психология развития ребёнка. Москва : ЭКСМО-ПРЕСС, 2003.
20. Выготский Л.С. Психология. Москва : ЭКСМО-ПРЕСС, 2000.
21. Гаврилова Н. С. *Порушення фонетичного боку мовлення у дітей* : монографія. Кам'янецьк-Подільськ : ТОВ «Друк-сервіс», 2001. 200 с.
22. Готовность ребёнка к школе. Р-на-Д: Феникс, 2006. 256 с.
23. Грабал В. Мотивация достижения и её развитие в процессе учебной

- деятельности. Москва : Просвещение, 1990. 126 с.
24. Гударева О.В. Особенности игровой деятельности современных дошкольников. *Журнал прикладной психологии*. 2003. №2. С. 11–16.
 25. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. Москва : ИНФРА. 1997. 252 с.
 26. Давыдов В.В. Генезис и развитие личности в детском возрасте. *Вопросы психологии*. 1992. № 1–2. С. 4–11.
 27. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. Москва : Интор, 1996. 132 с.
 28. Елфимова Н.В. К проблеме создания мотивационного компонента деятельности у дошкольников. *Вопросы психологии*. 1992. № 2. С. 23–29.
 29. Запорожец А.В. *Современная наука о детях*. Москва : Просвещение, 1995. 256 с.
 30. Ильенков Э.В. *Философия и культура*. Москва : Политиздат, 1991. 89 с.
 31. Ильин Е.П. *Мотивация и мотивы*. СПб.: ПИТЕР, 2000. 264 с.
 32. Ильин И.А. *Путь к очевидности*. Москва : Республика, 1993. 162 с.
 33. Истомина З.М. *Психология*. М.: Логос, 1999.
 34. Козлова С.А. *Дошкольная педагогика*. Москва : Академия, 2000. 342 с.
 35. Конева О. Б. *Психологическая готовность детей к школе : учебное пособие / Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2000. 232 с.*
 36. Конопляста С. Ю. Воспитание готовности к жизненно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы : *автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : 13.00.03*. Москва, 1991. 17 с.
 37. Кравцов Г. Г. *Шестилетний ребенок. Психологическая готовность к школе*. Москва : Знание, 1997. 384 с.
 38. Кравцова Е. Е. Готовность к школе. *Дошкольное воспитание*. 1991. №7. С. 81–84.

39. Кравцова Е.Е. Шестилетний ребёнок: готовность к школе. Москва : Дело, 1998. 234 с.
40. Кудрявцев В.Т. Преемственность ступеней развивающего образования: замысел В.В. Давыдова. *Вопросы психологии*. 1998. № 5. С.46–51.
41. Кудрявцев В.Т. *Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы*. Москва : Знание, 1991. 164 с.
42. Кудрявцев В.Т. Развивающее образование: теоретические основания преемственности дошкольной и начальной школьной ступеней. *Вопросы психологии*. 1997. № 1. С. 25 – 29.
43. Леонтьев А.Н. *Психологические механизмы мотивации учебной деятельности*. Новосибирск: НГУ, 1992.
44. Лисина М.И. *Общение детей и взрослых*. Москва: Просвещение, 1993. 274 с.
45. Маркова А.К. *Формирование мотивации учения*. Москва : Инфра, 1997. 146 с.
46. Маханева М. Проблема преемственности между детским садом и школой. *Дошкольное воспитание*. 1998. № 9. С. 32–38.
47. Мигеева Л. О преемственности между детским садом и школой. *Дошкольное воспитание*. 2000. № 5. С 37 –46.
48. Миронова С. П., О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева. *Основы корекційної педагогіки* : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка Кам'янець-Подільський. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2010. 264 с.
49. Немов Р. С. *Психология. Психодиагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики*: в 3 кн. Москва : ВЛАДОС, 2001. Кн. 3. 640 с.
50. Нижегородцева Н. В. Шадриков В. Д. *Психолого-педагогическая готовность ребенка к школе* : пособие для практических психологов,

- педагогов и родителей. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. 284 с.
51. Овчарова Р.В. *Практическая психология в начальной школе*. Москва : ТЦ «Сфера», 1996. 158 с.
52. Парамонова Л. Дошкольное учреждение и начальная школа: проблема преемственности. *Дошкольное воспитание*. 1998. № 4. С. 63–67.
53. Поддьяков Н.Н. *Особенности психического развития детей дошкольного возраста*. Москва : Дело, 1998. 220с.
54. Потанина А. Не хочу в школу. *Домашний очаг*. 2002. № 9. С. 37–44.
55. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка у системі педагогічних наук. *Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі*. 2006. Вип. 8. Т. 1. С. 154–160.
56. Слободчиков В.И. Младший школьник как субъект учебной деятельности. *Вопросы психологии*. 1992. № 1–2.
57. Смирнова Н. А. Развивающее образование в системе дошкольного воспитания. Москва :1995. 234 с.
58. Тарасун В. В. *Морфофункціональна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання (нейропсихологічний супровід)* : монографія. Київ : Вид. Нац. пед. ун. ім. М. П. Драгоманова, 2008. 299 с.
59. Тищенко В. В. *Фонематичні процеси в онтогенезі дитячого мовлення та методика діагностики їх порушень : методичні рекомендації*. Київ : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2011. 22 с.
60. Урунтаева Г.А. Практикум по детской психологии. Москва : ВЛАДОС, 1995. 156с.
61. Усова А.П. Обучение в детском саду. Москва : Просвещение, 1981. 242с.
62. Цукерман Г.А. О чём мы спорим? *Вопросы психологии*. 1990. № 3.

63. Шеремет М. К. Актуальні проблеми спеціальної освіти. Науковий часопис. 36 наукових праць. 2007. № 7. С. 79–81.
64. Эльконин Д.Б. Игра в развитии ребёнка. *Мир психологии*. 2004. № 1.
65. Эльконин Д.Б. Основная единица развёрнутой формы игровой деятельности. *Мир психологии*, 2004, № 1.
66. Эльконин Д.Б. *Психология игры*. Москва : Просвещение, 1994.
67. Яковенко А. О. Корекційно-логопедична програма з формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку до школи. *Витоки педагогічної майстерності* : зб. наук. праць. 2017. Випуск 20. С. 251 – 256.
68. Ясюкова Л. А. *Методика визначення готовності до школи. Прогноз і профілактика проблем навчання в початковій школі* : метод. Посібник. Київ : Педагогічна думка, 2006. 204 с.